SEMNĂTURA CA OBIECT DE CERCETARE CRIMINALISTICĂ

Gheorghe GOLUBENCO, Mihai COSTEA
CZU: 343.982.4 golubenco.gheorghe@yahoo.com

Printre obiectele supuse expertizei grafoscopice judiciare un loc important îl ocupă semnăturile de pe diversele documente oficiale sau private. Acest gen de expertiză criminalistică este pe cât de obișnuit pe atât de complex. Cu toate că semnătura se deosebește de scris prin procesul de formare, în calitatea sa de material scriptic deține, la fel, însușiri identificatoare importante – individualitate și stabilitate relativă. Și aceasta pentru că semnătura este strâns legată de scris, constituirea ei se sprijină pe aceleași baze psihofiziologice și deprinderi grafotehnice. Totodată, conținutul caracteristicilor scrisului se deosebesc de cele ale semnăturii, acestea din urmă *fiind proprii doar obiectului concret de cercetare*. Mai mult, specificul formării semnăturii *atestă o mai mare stabilitate* în raport cu scrisul în general.

Privită retrospectiv, apariția semnăturii la o anumită etapă de dezvoltare a societății a fost legată de cerințele bunei desfășurări a relațiilor sociale, care dictau anumite mijloace de atestare a identității persoanei și de probare a actelor de voință. Primul instrument folosit pentru atingerea acestui scop a fost sigiliul aplicat pe ceară topită. Mai apoi, grație răspândirii scrisului, sigiliul, treptat, este înlocuit cu semnătura de tip grafic de către știuitorii de carte, coexistând mult timp cu „semnătura” prin punere de deget de către analfabeți.

Pe măsura dezvoltării învățământului, tot mai multe persoane semnau prin gesturi grafice care, în fond, reprezentau ceva mai mult decât un mijloc de atestare a identității, fiind o manifestare de voință în raporturile juridice. La început semnătura nu se deosebea constructiv de scrisul a însuși documentului. Doar, în prima jumătate a sec. al XVIII-lea, când scrisul cursiv a obținut o dezvoltare semnificativă, încep să se întâlnească mai des și semnături în care sunt reflectate stabil deja unele particularități grafice ale acestora.

Ulterior, pe la începutul sec. al XX-lea sunt atestate semnături ca variante de nume prescurtat, fiind lipsă ultimele două-trei litere,

structura lor, mai frecvent reflectând majusculele numelui, prenumelui plus parafe scurte cu configurații simple. Însă, pe la mijlocul acestui secol își fac apariția semnături în formă de abreviaturi – monograme ale numelui, prenumelui.

Actualmente, semnătura ar putea fi definită ca *o reprezentare grafică a individualității persoanei, a numelui scris cu mâna proprie, fie deplin, fie prescurtat, citeț ori ilizibil sau prin trăsături neliterale în scopul autentificării unui document.*

Prin urmare, cele mai serioase modificări semnătura le-a suferit în sec. al XX-lea, când în schimbul iscăliturilor „clasice" de altădată cu o lungime destul de mare ce înfățișau numele, prenumele, uneori și rangul persoanelor respective, au apărut semnături cu conținut prescurtat în formă de abreviaturi de nume, prenume, patronimic și, în sfârșit, semnături aproape indescifrabile, având aspectul unor combinații de linii neliterale cu forme ieșite din gravitația alfabetului. Dar, tot aici trebuie menționat că nu există nicăieri și obligativitatea ca o semnătură să reproducă numele, prenumele titularului.

Fenomenul reducerii semnăturii se datorează alfabetizării populației, sporirea numărului de documente de tot felul, cerința rapidității care se cere la îndeplinirea ei, înțelegerea faptului că semnătura reprezintă doar o emblemă grafică a unei persoane etc. Dincolo de acesta, a sporit și volumul de cercetări criminalistice al semnăturilor prescurtate, legat de evoluția progresului științific, utilizarea pe larg a diferitelor tehnici de multiplicare și a softurilor la crearea blanchetelor de documente, în care semnătura este unicul element manuscris identificator.

În acest context, trebuie notat că, de cele mai multe ori, semnăturile de cuantum redus sunt specifice persoanelor ce activează în așa sectoare sociale precum poșta, băncile, clinicile medicale, unitățile comerciale în care se eliberează facturi, chitanțe etc. Legea minimului efort dictează înlăturarea mișcărilor inutile, reducerea elementelor componente ale semnăturii, astfel încât simbolul grafic al persoanei să fie mult mai simplu și mai rapid de realizat.

În linii mari, semnătura oglindește procesele socioculturale în masă ce se petrec în societate, înlesnite de faptul că titularii își creează

semnătura după însușirea de către ei a normelor de scriere și a instalării scrisului individual tocmai la vârsta trecerii pragului de viață social activă – 18 ani, cristalizarea definitivă a ei finalizându-se spre 25-30 de ani. Deci, luând în calcul că, la ora actuală semnătura, de cele mai multe ori, prezintă unicul ,,semn certificator” cu capacitatea de a confirma sau infirma autenticitatea documentului, importanța juridică a ei sporește foarte mult.

Dacă am adăuga că gradul de rezistență la contrafaceri a semnăturilor, mai cu seamă a celor de cuantum redus, este diferit, devine clar că de ,,protecție juridică” pot beneficia nu toți cetățenii.

În altă ordine de idei, reiterăm că semnătura totdeauna a fost și rămâne unul din cele mai complexe obiecte de cercetare a expertizei grafoscopice, explicat prin volumul ei redus de material grafic, ceea ce o și deosebește de scrisul cursiv.

În scopul realizării unor clasificări ale semnăturilor, în cadrul acestui studiu au fost examinate cca 1000 de semnături preluate de pe 200 de procese-verbale de cercetare la fața locului, în fiecare din care, figurând câte 2-3 și mai multe semnături ale diferitelor persoane. După volumul structural al acestora, ele au fost structurate în trei mari grupuri.

Semnăturile din primul grup (cca 7%), (înalt informative) dețin construcție complexă, se compun din semne convențional literale sau elemente neliterale de configurație complexă, mai rar având transcripție literală deplină, alteori monogramele primelor litere a numelui și prenumelui, executate într-un ritm și coeziune înaltă, evoluție superioară.

Al doilea grup de semnături (30%) se evidențiază prin transcripție mixtă, relativ scurtă. De regulă, se compun din primele 2-3 litere ale numelui, prenumelui plus elemente suplimentare ilizibile care se finalizează cu parafe de configurații simple, elemente simplificate.

Grupul al 3-lea de semnături (61%) prezintă construcție simplă, prescurtată, compuse din cel mult 1-2 litere plus elemente spontane sau semne convențional literale în formă de lațuri simple, trăsături ungiulare sau arcuite executate prin mișcări cu evoluție medie sau inferioară.

De menționat că, în masivul de semnături procesate, au fost depistate foarte puține (2%) iscălituri cu o transripție literală deplină a

numelui titularului, întâlnite mai cu seamă la persoane tinere, la care semnătura este încă în stadiu de consolidare (16-18 ani), dar și la cele ce-și modifică semnătura în legătură cu schimbarea numelui de familie (căsătorie la femei ș.a.).

Oricum, rezultatele obținute permit a trage unele concluzii, în primul rând că aproape toate semnăturile analizate nu oglindesc numele executorului, marea majoritate din ele sunt prescurtate, conțin un volum redus de caracteristici identificatoare, ceea ce prezintă complexitate sporită pentru experții judiciari grafoscopiști. Reproducerea a astfel de semnături prin imitație este accesibilă oricărei persoane ce posedă un scris înalt sau mediu evoluat.

În cazul unui suficient volum de caracteristici informative, ea poate fi obiectul expertizei grafice identificatoare a titularului ei. Totodată, trebuie subliniat că metodologia examinării semnăturilor, mai cu seamă a celor de cuantum redus, este una din cele mai sinuoase modalități de cercetare utilizate în ramura expertizei criminalistice a scrisului, lămurit prin faptul că conținutul structural al acestora, spre deosebire de cel cuprins în scrisul cursiv, prezintă volum mic de material grafic. Prin urmare, securitatea redusă a acestui număr mare de semnături creează probleme serioase experților criminaliști – situație agravată și de apariția unor semnături executate cu mâna stângă de persoane – stângaci naturali, a semnăturilor în copie, executate cu aplicarea tehnicii de multiplicare și de calcul, dar și a semnăturilor obținute prin diferite variante combinative (montaj computerizat) de falsificare etc.

Dar, oricum, indiferent de situația creată, experții urmează să respecte procedurile de lucru, stipulate în metodicile respective care, tradițional, impun anumite etape în examinarea identificatoare a semnăturilor, și anume: familiarizarea prealabilă cu materialele prezentate la expertiza; examinarea și cercetarea semnăturii în scopul relevării unor indici prezumtivi de executare în condiții neobișnuite; cercetarea caracteristicilor generale ce evidențiază semnătura; studierea caracteristicilor particulare ale semnăturii; realizarea examenului comparativ și aprecierea caracteristicilor coincidente și a celor divergente; formularea de concluzii; perfectarea rezultatelor investigației efectuate, adică a raportului de expertiză grafoscopică.

Privite în general, aceste etape procedurale poartă și unele particularități:

1) În prima etapă, expertul urmează să elucideze: temeiurile de dispunere a expertizei; circumstanțele cazului, legate de apariția semnăturii manuscrise (perioada, condițiile de executare ș.a.) și a autorului prezumtiv (gen, vârstă, prezența unor maladii psihice ce pot influența motorica scrisului ș.a.); clarifică esența întrebărilor formulate și dacă soluționarea acestora țin de competența lui; stabilește obiectul de cercetare (semnătură, text ș.a.), precum și corespunderea numărului de documente prezentate celor indicate în actul însoțitor (ordonanță).

2) În cadrul examinării semnăturii, pe expert îl interesează volumul (cantitatea) materialului grafic de ansamblu, cuprins în semnătură, adică, în primul rând, faptul dacă aceasta este operantă pentru identificarea persoanei; dacă semnătura contestată este copie realizată ca și documentul în întregime; dacă în semnătura contestată se întrevăd indici ce mărturisesc aplicarea unor mijloace tehnice de falsificare; dacă în această semnătură există indici de dereglare a coordonării mișcărilor scripturale care ar dezvălui caracterul nefiresc al îndeplinirii.

3) În această etapă, este necesar a scoate în evidență și a examina profund caracteristicile generale ale semnăturii: a) cele ce reflectă configurația și structura de ansambu (transcripția, aspectul ei); b) caracteristici ce oglindesc gradul și caracterul instalării deprinderii scriptural motrice (evoluția scrisului, coeziunea, viteza, complexitatea constructivă ș.a.); c) indici ce denotă structura mișcărilor scripturale pe traiectorie (înclinație, întinderea mișcărilor, forma și direcția lor predominantă); d) caracteristici ce redau orientarea spațială a semnăturii.

4) Relevarea și studierea caracteristicilor particulare, și anume, mai întâi a semnăturii în litigiu, apoi a celor model de comparație. Aici însă notăm că o anumită consecutivitate se impune și la analiza a înseși caracteristicilor particulare: de la cele mai „frapante” ce se observă într-un anumit semn spre cele mai slab vizibile care persistă în elementele literelor, alcătuindu-se unele elaborări grafice (tabele sinoptice) ale semnăturii în litigiu și a celor de comparație.

5) După examinarea separată a scrisului cu care a fost executată semnătura contestată, expertul trece la cercetarea comparativă, care

constă în confruntarea caracteristicilor scoase în evidenţă în cadrul celei separate sub aspectul stabilităţii, variabilităţii şi frecvenţei lor.

6) Aprecierea definitivă a rezultatelor cercetării şi formularea de concluzii sunt legate de gradul de fermitate a expertului privind autenticitatea noilor cunoştinţe dobândite. Nu există un număr fix de caracteristici stabilite pentru individualizarea unei semnături şi niciun număr minim de asemănări sau deosebiri pentru afirmarea sau infirmarea identităţii, acestea fiind determinate de examinator pentru fiecare caz în parte, pe baza cunoştinţelor şi a experienţei sale profesionale.

Dar, oricum, în vederea pronunţării unei concluzii obiective, aprecierea rezultatelor trebuie să aibă la bază anumite criterii: concluzia trebuie fundamentată pe caracteristici stabile şi calitative; caracteristicile alese de examinator urmează să fie specifice, acestea fiind cu atât mai preţioase cu cât frecvenţa de apariţie a lor în alte semnături, mai redusă.

După aprecierea caracteristicilor generale, particulare şi celor de factură diagnosticatoare expertul formulează concluzii, care pot fi categorice (pozitive sau negative), de probabilitate (pozitive sau negative) sau de imposibilitate de a soluţiona întrebarea.

7) Etapa de încheiere a cercetărilor de expertiză grafoscopică identificatoare ţine de perfectarea rezultatelor care constau, în alcătuirea raportului de expertiză şi în pregătirea, şi anexarea materialelor demonstrative în formă de fotografii, tabele sinoptice, diagrame etc.

În concluzie, menţionăm că aplicarea pe larg a tehnicii computerizate la crearea documentelor contemporane conduc la sporirea rolului semnăturii ca semn unic de certificare a acestora. Semnăturile cetăţenilor, în mare parte, sunt prescurtate, conţin caracteristici identificatoare ce nu asigură securitatea lor juridică, acestea de multe ori rămânând vulnerabile la fals. Toate acestea necesită elaborarea şi aplicarea unor noi mijloace tactico-metodice, procedee şi modalităţi de utilizare a cunoştinţelor specializate din ramura grafoscopiei judiciare la protejarea documentelor de contrafaceri, pregătirea materialelor către expertiza semnăturilor, aprecierea rezultatelor acestora de către organele de urmărire penală şi instanţele de judecată.